

QUR'ONI KARIM YARATILISHI VA YURTIMIZDA ISLOM RAVNAQI

Turebayeva Nurjamol

Urganch davlat universiteti talabasi

Annotatsiya: Yangi O'zbekistonda islomshunoslik sohasida ham zalvorli islohotlar, tubdan yangilanishlar amalga oshirilmoqda. Yurtimizda "Milliy tiklanishdan milliy yuksalish"ga o'tish jarayonida diniy-ma'rifiy sohalarda amalga oshirilayotgan yangilanishlar, o'zgarishlar o'zining ahamiyati bilan ajralib turadi. Buni ajdodlarimizning boy milliy-ma'naviy merosini, xususan, milliy qadriyatlarimiz darajasiga ko'tarilgan qo'lyozma merosimizni o'rganish borasida yaqqol ko'rish mumkin.

Kalit so'zlar: hadis, Qur'on, islom, din, shariat, tarix, san'at, islomshunoslik va h.k.z.

Dunyo mamlakatlari O'zbekiston islom dini, ta'limoti, san'ati va madaniyatini dunyoga yoygan qadimiy yurt ekanligini odilona e'tirof etmoqda. Yurtimizdan jahon fani va madaniyatiga o'zining serqirra ilmiy merosi bilan ulkan hissa qo'shgan minglab allomalar yetishib chiqqan. Ularning nodir qo'lyozma asarlari dunyoning turli mamlakatlari fondlariga tarqalgan va hozirda o'sha fond-larning ko'rki darajasidagi ma'naviy boyligiga aylangan hamda bu xalqaro hamjamiyat tomonidan to'liq tan olingan.

Yurtimizda Qur'oni karim matnining o'zbekcha izohli tarjimalarining yaratilishi islomshunoslik, xususan, qur'onshunoslik fanining sezilarli yutuqlaridan bo'ldi. Shayx Usmonxon Alimov, Shayx Abdulaziz Mansur, Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf, Shayx Alovuddin Mansur kabi ulamolar tomonidan amalga oshirilgan tafsir va tarjimalar ajdodlarimiz hamda hozirgi kunda biz e'tiqod qilib kelayotgan islom dini ta'limoti asoslarini to'laqonli anglashga xizmat qiladi. Bu yo'nalishdagi tadqiqotlar bugungi kunda jadal davom etmoqda. Jumladan, Shayx Abdulaziz Mansur tomonidan amalga oshirilayotgan Qur'oni karimning yangi to'ldirilgan izohli tarjimasi yakunlanib, 2018 yil ushbu izohli tarjimaning yangi nashri amalga oshirildi. Olim tomonidan amalga oshirilgan Qur'oni karimning rus tilidagi tarjimasi ham ilm ahli va kitobxonlarga taqdim etildi.

O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi ham ta'lim, ham ilmiy dargoh sifatida islomshunoslik sohasi rivojida sezilarli o'rin egallab kelmoqda. Jumladan bu ilmiy dargohda olib borilgan ilmiy izlanishlarning kattagina qismini ham Qur'oni karim va uning tafsirlariga bag'ishlangan tadqiqotlar tashkil etadi. Ular jumlasiga "Movarounnahr hanafiy mazhabi tafsirlarining

qiyosiy tahlili (XIII-XV asrlar)”, “Abu Bakr Jassos “Ahkom al-Qur'on” tafsirining hanafiy mazhabi rivojidagi ahamiyati”, “Abu-l-Barakot an-Nasafiyning tafsir ilmida tutgan o'rne”, “Abu-l-Lays as-Samarqandiyning Movarounnahr tafsirshunosligida tutgan o'rne”, “Abu Hafs Nasafiy “Taysir fi-t-tafsir” asarining manbashunoslik tadqiqi” mavzularidagi tadqiqotlarni kiritish mumkin. Hadis manbalarini ilmiy tahlil qilish ham islomshunoslikning muhim yo'nalishlaridan bo'lib, soha bo'yicha chuqur ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish imkoniyati mavjud. Mana shu maqsadda Samarqandda hadis ilmiy maktabining ochilishi soha rivojiga katta ta'sir ko'rsatadi. Jumladan, hadisshunoslik manbalari, hadis to'plamlaridagi matnlarni tahlil qilish, hadis ma'nolarini to'g'ri talqin qilish hozirgi kunda dolzarblik kasb etmoqda. Mazkur sohada «Abdulloh Subazmuniyning «Kashfu-l-osor» asari hadis ilmiga oid manba», «Abu Hafs Nasafiyning «Kitobu-l-qand fi ma'rifat ulamo Samarqand» asari – Samarqandda hadis ilmi tarixi bo'yicha muhim manba», «Hakim Termiziyning «Navodiru-l-usul» asari hadis va tasavvuf ilmiga oid muhim manba», «Movarounnahr va Xuroson olimlarining hadis ilmi rivojida tutgan o'rne (Buxoriy, Muslim, Termiziy)», «Imom Dorimiyning hadis ilmi rivojiga qo'shgan hissasi», “Abdulhamid Keshiy ilmiy merosining VIII-IX asrlar Movarounnahr hadis ilmi rivojidagi o'rne”, “Imom Buxoriyning “at-Tarix al-kabir” asari hadis ilmiga oid muhim manba”, “Hadislarning diniy aqidaparastlikka qarshi mohiyati” mavzularidagi ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan. Shuningdek, Akademiyada amalga oshirilayotgan Imom Buxoriy “Al-Jome' as-sahih” asaridagi axloq-odobga bag'ishlangan hadislarning talqiniga bag'ishlangan grant loyihasi ham bu boradagi muhim ilmiy tadqiqotlardan sanaladi.

Islom huquqshunosligiga bag'ishlangan tadqiqotlar ham kattagina hajmni tashkil etadi. «Movarounnahr fiqh ilmi rivojida Alouddin Samarqandiyning o'rne va «Tuhfat al-fuqaho» asarining ahamiyati», «IX asr Movarounnahr madaniy hayotida Imom Buxoriyning mavqei va uning «Jomiu-s-sahih» asaridagi fiqhiy masalalar», «Majduddin Ustrushaniyning Movarounnahr fiqh ilmi tarixida tutgan o'rne», «Abu Zayd Dabusiy merosining Movarounnahrda fiqh ilmi rivojida tutgan o'rne», «Burhonuddin Mahmud Buxoriyning «Muhit» asari va uning Movarounnahr qoziligida tutgan o'rne», «Islom huquqshunosligi va hanafiy mazhabi taraqqiyotida O'rta Osiyo faqihlarining o'rne», «Lutfulloh Nasafiyning «Fiqhi Kaydoniy» asari va unga yozilgan sharh va hoshiyalar tahlili», «Burhoniddin Marg'inoniyning «Hidoya» asari – muhim huquqiy manba», «X–XIII asrlar Movarounnahr ijtimoiy munosabatlariga oid protsessual va notarial hujjatlar», «Abu Hafs Kabir Buxoriy va hanafiy fiqhi». «Alovuddin Buxoriy

«Hayratu-l-fuqaho» asarining islom manbashunosligida tutgan o'rne», «Musulmon mamlakatlaridagi fatvo markazlari va ularning o'ziga xos xususiyatlari» mavzularidagi dissertatsiyalar va ular asosida yaratilgan monografiyalar sohaga oid muhim tadqiqotlardan sanaladi. Islomshunoslikning muhim sohalaridan bo'lgan tasavvuf ta'limotini tadqiq etishga ham alohida e'tibor berilmoqda. Jumladan, «Tasavvuf ta'limotining tarixiy-falsafiy mohiyati», «Rushdiy «Tazkiratul-avliyo» asari matnlarining sharq agiografik manbalarini o'rganishdagi ahamiyati», «Tasavvuf ta'limotida valiylik tushunchasining diniy-falsafiy talqini (Alisher Navoiyning «Nasoyim ul-muhabbat» asari asosida)», «Mavlono Abdurahmon Jomiyning tasavvufiy-irfoniy qarashlari («Sharhi ruboiyot» asari asosida)» mavzularidagi tadqiqotlar sohaning rivojini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlardan sanaladi. O'zbekiston islom dunyosida mo'tadil aqidaviy maktab sifatida tanilgan va e'tirof etilgan Abu Mansur Moturidiy asos solgan moturidiylik kalom maktabining vatani sanaladi. Moturidiylik ta'limotining ilmiy-nazariy asoslarni ishlab chiqishga xizmat qilgan mutakallim olimlar ilmiy merosini o'rganishga qaratilgan muhim ishlardan biri Imom Moturidiy xalqaro ilmiy tadqiqot markazining ochilishi bo'ldi. Mazkur markaz Moturidiy va moturidiyshunos olimlar ilmiy merosini o'rganish, tarjima va tadqiq etish orqali turli g'arazli oqimlar iddaolariga ilmiy asoslangan raddiyalar berish bilan shug'ullanadi. Buyuk mutafakkir, moturidiylik ta'limotining asoschisi imom Abu Mansur Moturidiy o'zi yashagan davrdayoq zamondosh olimlar tomonidan e'tirof etilgan va «Imomu-l-mutakallimin» – «Kalom ilmi bilimdonlarining peshqadami», «Musahhihu aqoidi-l-muslimin» – «Musulmonlar aqidasi to'g'rilovchi», «Rofe' a'lomu-sh-shari'a» – «Shariat bayroqdori» kabi sharafli nomlarga sazovor bo'lgan.

Hozirgi kunga qadar Qur'onga 1700 xil tafsir yozilgan. Jumladan Muhammad Sodik Muhammad Yusufning bir necha jilddan iborat "Tafsiri halol" nomli asari, Abdulaziz Mansurning "Qur'oni karim ma'nolarining tarjimasini va tafdiri" kabi kitoblar o'zbek tilida tarjima qilingan. Ko'zi ojizlar uchun bo'rtma harflar (brayl alifbosi) da alohida 8jildli kitobi nashr qilingan. Qur'onning asosiy g'oyasi- Alloh to'g'risidagi ta'limotdir. Uning mavzusi va mohiyati inson tafakkurida ko'pxudolikka barham berish, yakka xudolikni targib qilish va islom dinini qaror topdirish. Shu bilan bog'liq ravishda unda payg'ambarlar, oxirat, taqdir va boshqalar haqidagi aqidalar bayon etiladi. Qur'onda asosiy ibodat talablari belgilab berilgan. Bular: namoz, ro'za, zakot va boshqalar. Undagi axloqiy va huquqiy no'rmalar keyinchalik shariyatga asos qilib olingan.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Qur'onda insonlarning etnik bo'linishi, ijtimoiy tabaqalanishi, ayirmachilik, millatchilik inkor etiladi. Alloh

nazarida barcha teng. Insonlar Alloh tomonidan millati, nasabi, boyligi, imtiyoziga qarab emas, balki, uning qalbi, ezgulik va savob ishlar, mehrshavqat, miskin va muhtojlarga yordam berish, insonparvarlikni ulug'lash barcha ilohiy kitoblar kabi Qur'onning mazmun mohiyatini belgilaydi.

FOYDALANIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Тангриев, А. Т., & Дачев, О. В. (2019). Национальный спорт в вузе. Наука, техника и образование, (11 (64)), 69-71.

2. Игамбердиев, О. Р. (2021). Футбол тугаракларида шугулланувчи 4-5 синф укувчиларини жисмоний тайёргарлигини ошириш. Фан-спортга, 54-56.

3. Дачев, О. В., & Ирисбоев, М. Т. (2021). Уровень подготовки специалистов по футболу в узбекистане. Проблемы педагогики, (1 (52)), 85-87.

4. Нурматов, М. Х. (2021). Эффективность и надежность тактической деятельности квалифицированных футболистов. Фан-спортга, 16-17.

5.ziyo.uz